

Henna Lääveri

**MORAALISEN VIESTIN VÄLITTYMINEN ALLEGORIAN,
KERRONNAN JA ELÄINHAHMON TOIMINNAN KAUTTA**
Ernest Thompson Setonin eläinnovellit “The Slum Cat”, “Badlands
Billy – The Wolf that Won” ja “The Winnipeg Wolf”

TIIVISTELMÄ

Henna Lääveri: Moraalisen viestin välittyminen allegorian, kerronnan ja eläinhahmon toiminnan kautta: Ernest Thompson Setonin eläinnovellit "The Slum Cat", "Badlands Billy – The Wolf that Won" ja "The Winnipeg Wolf"

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Kirjallisuustieteen tutkinto-ohjelma

Kesäkuu 2022

Tutkielma käsittelee moraalisen viestin välittymistä eläinhahmojen toimijuuden tai allegorian kautta Ernest Thompson Setonin teoksesta *Animal Heroes* valikoiduissa novelleissa "The Slum Cat", "Badlands Billy – The Wolf that Won" ja "The Winnipeg Wolf". Tutkimuksen tarkoitus on analyysin avulla selvittää, välittykö eläintarinoille ominainen moraalinen opettavaisuus teoksen novelleissa eläinhahmojen itsensä kautta vai viestitäänkö opetus kerronnan keinoin tai ihmishahmojen toiminnan kautta. Tutkimuksen lähtökohtana ja metodina novellien moraaliopetuksen tarkastelussa hyödynnän Naama Harelin (2009) artikkelissaan "The Animal Voice Behind the Animal Fable" esittämää faabeliluentaa. Harelin esittämällä luentatavoilla on mahdollista erottaa eläintarinasta kirjaimellinen tarinataso ja opettavaisuutta ilmentävä allegorinen taso. Tasojen painotusta vertailemalla voidaan tarkastella inhimillisyyden ilmenemistä ja tätä kautta ihmishahmojen suhdetta moraaliviestintään. Lukumetodia hyödyntämällä tutkielmassa pyritään osoittamaan kohdenovellien tavat viestiä lukijalle moraalista opettavaisuutta.

Tutkielmassa tarkastellaan eläinhahmojen moraalista toimijuutta faabelin eli eläinsadun lajityypin konventioiden avulla, antropomorfismin eli ihmisenkaltaisuuden käsitteen kautta sekä lyhyesti novellien kerronnan pyrkimyksiä retorisen kertomuskertomuksen valossa. Analyysin perusteella voidaan osoittaa novellien eläinhahmojen esiintyvän aktiivisina toimijoina ainoastaan kirjaimellisella tasolla. Vasta kirjaimellisen tason rinnalla luettu allegorinen taso asettaa novellien eläinten luonnollisen toiminnan ihmisen näkökulmasta moraaliseen kehykseen.

Eläinten ajattelun ja toiminnan eettisyyden arviointi edellyttää teoksessa joko kertojan ääntä tai ihmishahmon osallisuutta. Teoksen ihmishahmot ovat yksittäisiä toimijoita, joilla kullakin on oma tahto ja omat käsityksensä oikeasta ja väärästä. Hahmoja hyödynnetään näkökulmien esiin tuomisessa ja novellin varsinaisen viestin tarkentamisessa esimerkiksi esittämällä ihmishahmon kautta teoksen viestimälle moraalikäsitteelle vastakkainen, kontrastia tuova vastakkainen moraalikäsitte.

Teoksen moraaliopetus tehdään allegorisen tason ja kertojan kannanottojen kautta. Novellien eläimet ovat epäinhimillistettyjä ja omalle lajilleen tyypillisesti toimivia yksilöitä, joiden käytös määrittyy kerronnan kautta oikeaksi tai vääräksi. Teos suhtautuu eläinhahmoiniin faabelille tyypillisellä tavalla välineellisesti, hyödyntäen hahmojen tarinan kaarta opetuksellisuudessaan.

Avainsanat: faabeli, allegoria, antropomorfismi, kertomusteoria, retoriikka

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Teoria ja käsitteet	3
2.1	Faabelit	3
2.2	Eläinten ihmisenkaltaistaminen eli antropomorfismi	5
2.3	Kertomuksen retoriikka	7
3	Eläinhahmot toimijoina	10
3.1	Naama Harelin luentatavat faabelille	10
3.2	Eläinten suhde ihmiseen ja inhimillisyyteen	11
4	Eläimet toiminnan kohteina	16
4.1	Kerronta novelleissa	16
4.2	Ihmishahmojen toiminta	17
5	Johtopäätökset	20
	Lähteet	23

1 Johdanto

Eläimiä on hyödynnetty opettavaisten tarinoiden hahmoina läpi ihmisen historian. La Fontainen opettavaisissa eläinsaduissa mukaillaan Aisopoksen faabeleita, ja tämän päivän lastenkirjallisuus hyödyntää eläinhahmoja käytöstopojen ja tunnetaitojen opettamisessa. Tarinoissa eläinhahmot saavat inhimilliseksi miellettyjä ominaisuuksia, kuten kyvyn ajatella ja tuntea, jopa puhua. Tässä tutkielmassa tavoitteeni on analyysin avulla selvittää, miten eläinhahmo hyödynnetään opetuksen ja kohdeteoksen novellien teeman välittäjänä valitussa kohdeaineistossa.

Ernest Thompson Setonin teoksen *Animal Heroes* (1905, novellien sisäviitteissä AH) valitsin kohdeteoksekseni sen novellien eläinkuvaston ja tunnepitoisuuden takia. Yksi novelli kattaa yhden eläinhahmon koko tarinan. Analysoitavaksi kokoelman novelleista valikoituivat ”The Slum Cat” (myöhemmin AH: ”The Slum Cat”), ”Badlands Billy - The Wolf that Won” (myöhemmin AH: ”Badlands Billy”) ja ”The Winnipeg Wolf” (myöhemmin AH: ”The Winnipeg Wolf”), sillä kaikissa kolmessa novellissa tarkastelemani eläinhahmon suhde inhimillisyyteen on erilainen. Susi on perinteisissä eläinsaduissa usein esiintyvä villieläinhahmo. Kissa taas esiintyy usein ihmisen välittömässä läheisyydessä elävänä, joko lemmikkieläimenä tai ”The Slum Catin” kujakissan kaltaisena urbaanina villieläimenä.

Perinteinen eläintarina sisältää usein moraalisen opetuksen. Hyödynnän tutkimukseni lähtökohtana *Animal Heroesin* novellien moraaliopetuksen tarkastelussa Naama Harelin (2009) artikkelissaan ”The Animal Voice Behind the Animal Fable” esittämiä faabelin lukutapoja. Ensimmäinen luentatapa tarkastelee eläimiä henkilöahmoina, aktiivisina toimijoina eli agentteina, joilla on moraalitaju ja tietoisuus toimia inhimillisestä näkökulmasta oikein tai väärin. Tätä tasoa analysoin novelleissa antropomorfismin kautta. Tämän luentatavan kautta tavoitteeni on selvittää, kuinka aktiivisia toimijoita novellien eläinhahmot ovat inhimillisen moraalitarkastelun näkökulmasta.

Harelin esittämä toinen lukutapa faabeleille on teemalähtöinen, ja sen kautta eläimiä tarkastellaan tekijöiden ja toimijoiden sijaan patientteina eli toiminnan kohteina. Eläimet eivät siis ole aktiivisesti tekemässä eettisesti oikeita tai väärinä päätöksiä tai implikoimassa oikeaa tai väärää toimintaa lukijalle, ja ainoa tapa välittää moraalinen opetus eläinten toiminnassa, on tehdä se allegorian tason kautta. Tätä tasoa analysoin tarkastelemalla muun muassa ihmisen

toimintaa ja läsnäoloa novelleissa: välittykö moraaliviesti ihmishahmojen toimijuuden tai novellien kerronnan kautta.

Tutkimukseni aihe on eläinhahmojen suhde novellien moraaliviestin välittämiseen Ernest Thompson Setonin teoksen valituissa novelleissa. Tarkastelen eläinten moraalitoimijuutta Harelin esittämien lukutapojen kautta. Tutkimuskysymykseni on, ilmeneekö novellin moraalinen viesti ja teema eläinhahmon aktiivisen toiminnan vai tarinan allegorian kautta.

Teorialuvussa esittelen faabelin eli eläintarinan teoriaa *Animal Heroesin* moraaliviestin tarkastelun perusteluna. Lisäksi esittelen novellien mahdollisten moraaliviestien välittämisen analysointiin hyödynnettävän retorisen kertomustutkimuksen teoriaa. Tavoitteeni on teorialuvuissa avata ainakin eläintarinoiden eli faabelien teoriaa, esitellä keskeinen käsite, eläinten ihmisenkaltaistaminen eli antropomorfismi, kohdeaineistoon sovellettuna sekä kertomuksen teoriaa kertojan näkökulmasta.

Varsinaisissa analyysiluvuissa tarkastelen ensin eläinhahmojen aktiivista toimijuutta ja inhimillistettyjä piirteitä: onko novellien eläimillä inhimillistetty moraalitaju ja halu toimia sen mukaan? Sitten analysoin sen perusteella, välittykö novellin moraalinen viesti ja teema eläinhahmon aktiivisen toiminnan vai allegorian, ihmishahmojen ja kertojan puheen kautta. Johtopäätösluvussa esitän vielä keskeisimmät tutkimustulokset ja pohdin niiden kautta teoksen suhdetta faabelin perinteeseen. Johtopäätösluvussa pohdin myös havaintojeni perusteella eläinhahmojen saamaa arvostusta kohdenovelleissa.

2 Teoria ja käsitteet

Seuraavat alaluvut avaavat analyysissä hyödynnettäviä keskeisiä käsitteitä ja kiinnittävät ne *Animal Heroesin* novellien analyysiin. Luvussa perustellaan käsitteiden ja niiden edustamien suuntauksien hyödyntäminen valitun aineiston analyysissä. Metodisena välineenä hyödyntämäni Naama Harelin faabeliluennan teorian esittelen ensimmäisessä käsittelyluvussa analyysin yhteydessä.

2.1 Faabelit

Eläinhahmojen piirteet, toiminta ja funktio tarinassa ovat ominaisuuksia, jotka erottavat faabelin eli eläinsadun perinteisestä ihmesadusta. Faabeli on satutyypeistä ainoa, jossa eläinhahmot ovat aktiivisia ja toiminnallisia päähenkilöitä. Ihmesadussa eläin jää yleensä sivuhahmoksi ihmishahmon rinnalle tai välineeksi ihmisen toiminnassa. (Teverson 2013, 45–46.)

Teversonin (2013, 46) mukaan niissäkin tapauksissa, joissa ihmesaduissa päähenkilönä esiintyy poikkeuksellisesti eläinhahmo, on lähes poikkeuksetta kyse taikakeinoin eläimeksi muutetusta inhimillisestä hahmosta. Antropomorfinen eli ihmisenkaltainen eläin on ihmesaduissa vain osa ihmisen läpikäymää muutosprosessia. Eläinmuoto on ihmiskeskeisestä näkökulmasta katsottuna väliaikainen, poikkeava olotila, josta palaudutaan esimerkiksi prinsessan suudelmalla takaisin olemisen normiksi, eli ihmiseksi. Faabelitarinassa sen sijaan eläin ei muutu ihmiseksi tai piilota sisälleen loitsun vangitsemaa ihmistä. Antropomorfisuudesta ja ihmisyydestä olemisen oletettuna normina kerrotaan lisää seuraavassa alaluvussa.

Animal Heroesin eläimet eivät kerro tarinaansa itse tai sanallista tunteitaan, mutta novellikokoelmaa on perusteltua lukea faabelin näkökulmasta. Teoksen paratekstinä nimi *Animal Heroes* ja esipuhe lukijalle asettavat tarinat opettavaisuuden kehykseen: teoksen eläinten toiminnan katsotaan olevan poikkeuksellista ja kertomisen arvoista.

Osa faabelin piirteistä on säilynyt vakiintuneena osana lajin muotoa vuosisatoja, osa konventioista on muuttunut ajan saatossa tarinoiden käyttötarkoituksen mukaan. Edward Wheatleyn teoksessa *Mastering Aesop: Medieval Education, Chaucer, and His Followers* (2000) esitetään filosofi Ben Edwin Perryn faabelinäkemymiä Jan M. Ziolkowskin tiivistäminä ”faabelisääntöinä”. Perryn ja Ziolkowskin sääntöjen mukaan eläinsatujen tulee olla fiktiivisiä,

sijoittua menneeseen aikaan ja kattaa kerronnassaan yksi tapahtuma tai lyhyt tapahtumasarja (Wheatley 2000, 9–10). Lisäksi hahmot tulee esittää konkreettisina, oikeina olioina, vaikka tarinassa ne edustaisivat yleisluontoisempaa asiaa tai arvoa. Viimeisenä Perryn kriteerinä Ziolkowski (mt., 10) on listannut pyrkimyksen moraalisen viestin välittämiseen, mikä on perinteisen faabelin keskeisin ja tunnetuin piirre. Niklas Bengtsson (2019, 18) esittää teoksessaan *Sadunkertojat: satuperinnettä kaksoisvirranmaasta 1900-luvun alkuun*, että eläinsatuja on käytetty jo varhain uskonnollisten tekstien osina ja moraalisten opetusten esiintuomisessa, esimerkiksi Vanhassa testamentissa. Myös jo varhaisissa sumerilaisissa eläinsaduissa oli vahvasti läsnä didaktisuus eli opetuksellisuus (Bengtsson 2019, 19). Nykypäivän lastenkirjallisuuteen onkin säilynyt klassisten faabeleiden perintönä eläinhahmojen monipuolinen käyttö ja opettavaisuuden tavoite. Siinä missä aikuislukijalle suunnatut satiiriset faabelit sisältävät rajuakin yhteiskuntakritiikkiä, modernit eläinsadut sisältävät lapsiyleisölle suunnattuja opetuksia.

Eläinlajin prototyyppinen representaatio kirjallisuudessa, elokuvissa ja populaarikulttuurissa vakiinnuttaa eläimen symboloimaan ja edustamaan tiettyjä arvoja, asenteita ja ominaisuuksia. Esimerkiksi faabelien vakiintuneeseen eläinkuvastoon tiiviisti kuuluva susi, joka esiintyy usean *Animal Heroesin* tarinan hahmona, on yhdistetty länsimaisessa kulttuurissa kuvaamaan itsenäisyyttä ja petoeläimen raakalaismaisuuutta. Arkikielessäkin kuullun latinankielisen sanonnan ”homo homini lupus est”, ihminen on ihmiselle susi, moraaliopetuksen sisältö on ihmisen itsekkyyks ja itsellisyys: toinen ihminen on aina uhka toiselle ihmiselle. Sanonta rinnastaa suden ja ihmisen pedoiksi, jotka käyvät myös lajitoveriensa kimppuun. Kirjallisuudessa hyödynnettyihin eläimiin liittyy kontekstisidonnaisia merkityksiä. Esimerkiksi kissa on esitetty kirjallisuuden historiassa useilla eri tavoilla: Egyptin mystifioituna jumalolentona, kujen villipetona, eroottisuuden ja viekkauden symbolina sekä sympaattisena satukirjahahmona (Nikolajeva 2009, 248–249).

Eläimet edustavat perinteisissä eläinsaduissa ihmistä, mutta kuvaavat myös aikakautensa luonnontieteellisiä käsityksiä (Bengtsson 2019, 48). Setonin teos suhtautuu luontoon ja eläimiin ajan naturalistisella tavalla kuvaten seikkaperäisesti eläinten ulkonäköä ja elintapoja. Myös novellien tapahtumapaikkoja ja ympäristöä kuvaillaan runsaasti. ”Badlands Billy” -tarinassa kertoja kuvailee tapahtumaympäristöä sekä omaa tunnetilaansa, jossa hän ensi kertaa kohtaa pahamaineisen suden huudon:

The sun had gone from the sky, and a blood-streak marked the spot where he died, away over Sentinel Butte. The hills were dim, the valleys dark, when from the nearest gloom there rolled a long-drawn cry that all men recognize instinctively—melodious, yet with a tone in it that sends a shudder up the spine, though now it has lost all menace for mankind. (AH: "Badlands Billy", 74.)

Suden ulvonnan kuvailu ihmiselle pelottavaksi myös asettaa teoksen novellin alkuasetelman: suden huuto on ihmiselle pelottava ja selkäpiitä karmiva. Voimasuhteiltaan aseistettu ihminen on ylivoimainen vihollinen sudelle, mutta suden huuto saa silti ihmisen alitajuisesti tuntemaan pelkoa.

Eläinhahmoja on faabelien jalanjäljissä hyödynnetty opetuksen ja tunnetaitojen välittäjinä erityisesti lastenkirjallisuudessa. Lastenkirjallisuudessa eläimet esitetään usein inhimillistettyinä, tietoisina toimijoina. Samaan aikaan kuitenkin eläinhahmojen käyttäminen voi vapauttaa teoksen henkilöahmon määrittelystä: hahmot voidaan esittää sukupuolettomina ja iättöminä. Opettavaisuus ei välttämättä kuitenkaan ilmene yhtä suoran allegorisesti, kuin perinteisessä faabelissa. Lastenkirjallisuuden lajiin ilmestyessään lukeutunut *Animal Heroes* soveltuu tarkasteltavaksi faabelin lajiteorian näkökulmasta sen sisältämien eläinten takia: kissa ja susi ovat vuosisatoja vanhaa faabelikuvastoa, jota hyödynnetään populaarikulttuurissa ja satukirjallisuudessa yhä.

2.2 Eläinten ihmisenkaltaistaminen eli antropomorfismi

Kun kertomuksen eläinhahmo puhuu, ajattelee tai toimii ihmiselle tyypilliseen käytökseen rinnastettavalla tavalla, voidaan eläin määritellä antropomorfiseksi (McHugh et al. 2021, 6). Kirjallisuustieteessä elollisen olion tai ei-inhimillisen kappaleen elollisuudesta käytetään myös käsitettä personifikaatio, mutta kirjallisten eläinten inhimillisyyden tarkastelun yhteydessä viitataan ilmiöön usein antropomorfismina. *Animal Heroesin* analyysissä antropomorfisuuden käsite on hyödynnettävissä eläinten moraalitoimijuuden arvioinnissa: mitä inhimillisempi eläinhahmo, sitä todennäköisemmin sen voidaan olettaa tiedostavan ihmisen moraalikäsitys ja arvioivan omaa toimintaansa suhteessa siihen.

Antropomorfisuuden eli ihmisenkaltaisuuden käsitteen olemassaolo nojaa voimakkaasti käsitykseen antroposentrisyydestä eli ihmiskeskeisyydestä ja sen kautta antroponormatiivisuudesta. Antroposentrisyyden filosofisella käsitteellä tarkoitetaan käsitystä siitä, että ihminen on merkittävin ja keskeisin olemassa oleva elollinen (Boslaugh et al. 2013). Antroponormatiivisuus taas asettaa ihmisyyden ja ihmisenä olon olemisen normiksi.

Ihmisyys määritellään samaan aikaan toisaalta positiivisella tavalla poikkeavuutena (*exceptionality*), mutta myös oletettuna olemisen normina. (Tyler 2021, 17–18.)

Kirjallinen kerronta ja tarinamaailman kuvaaminen tapahtuu ihmisen toimesta, joten myös kuvatut epäinhimilliset oliot määrittyvät inhimillisyyden kautta. Eläinhahmon funktioksi voi jäädä vain rooli inhimillisten tuntemuksien heijastajana (McFarland 2014, 153). Tässä tapauksessa eläimen oma olemus ja toiminta jäävät toissijaisiksi. Novellissa ”The Winnipeg Wolf” kertoja kommentoi ihmisen kyvyttömyyttä nähdä suden mieleen:

Who can look into the mind of the Wolf? Who can show us his wellspring of motive? Why should he still cling to a place of endless tribulation? It could not be because he knew no other country, for the region is limitless, food is everywhere, and he was known at least as far as Selkirk. Nor could his motive be revenge. No animal will give up its whole life to seeking revenge; that evil kind of mind is found in man alone. The brute creation seeks for peace. (AH: “The Winnipeg Wolf”, 216–217.)

Kertoja ei pidä mahdollisena, että eläin haluaisi kostaa kokemaansa vääryyttä, sillä vain ihminen on kykenevä koston ilkeyttään. Eläimen mieli ei kertojan mukaan omaa halua kostaa tai katkeroitua, vaan sen intressien katsotaan pohjautuvan selviytymiseen ja elossa pysymiseen sekä rauhanomaisuuteen. Eläimellä on kertojan mukaan oltava jostakin muusta kumpuava syy jäädä paikkaan, jossa koki kaltoinkohtelua, kuin halu kostaa väärintekijöilleen. Tämä asettaa teoksessa ihmisen emotion ja kokemuksen ylitse muiden: näitä tunteita kokee vain ihminen.

Antropomorfisuus ei kaikissa tapauksissa esiinny selkeästi ilmenevänä ja helposti osoitettavana tyylikeinona, kuten puhuvina eläiminä. Inhimillisyys muissa kuin ihmishahmoissa voi ilmentyä teoksissa myös liukuvana. Eläin voi olla ihmisen sijasta maailmassa elävä hahmo, kuten Richard Scarryn lastenkirjoissa. Eläimet elävät omassa kaupungissaan harjoittaen ihmisten ammatteja, vaatteita käyttäen ja tehden ihmiselle tyypillisiä asioita arjessaan. Yksi Scarryn antropomorfisten eläinhahmojen arjesta kertovista kuvakirjoista on jopa nimetty *What Do People Do All Day?* (1968, suom. 1969 *Mitä ihmiset tekevät*). Scarryn eläimet esitetään kirjoissa toimimassa ihmisen sijassa. Kirjailija-kuvittaja Beatrix Potterin eläintarinoissa eläinhahmot asettuvat antropomorfisuudessa inhimillisyyden ja eläimellisyyden väliin: ajatuksensa lukijalle puhuen ilmaiseva Petteri Kaniini käyttää vastentahtoisesti neuletakkia, mutta tulee tuholaiseläimenä isännän jahtaamaksi tämän kasvimaalla.

Merkittävä *Animal Heroesin* yksittäinen ihmistä ja eläintä yhdistävä piirre on molempien kohdalla käytetty persoonapronomini *hän* (eng. he/she, him/her). Englannin kielessä eläimiin viitataan useimmissa tapauksissa sukupuolettomalla *it*-pronominilla, ellei viittauskohteena olevaan eläimeen liity erityisen läheistä suhdetta (Teterina 2012, 1). Esimerkiksi lemmikkieläimeen voidaan viitata she/he-pronominilla. Eläinten yhteydessä käytetty inhimillinen pronomini voidaan juontaa myös käsityksestä eläinlajien hierarkiasta ja paremmuusjärjestyksestä ihmiseen suhteutettuna (Teterina 2012, 2). *Animal Heroesin* pronominivalintaa ei kuitenkaan ole mielestäni syytä käyttää kovin voimakkaana perusteluna ihmisen ja eläimen samanarvoisuudesta teoksessa. Päätös pronominien suhteen on voitu tehdä vain eläinten sukupuolten ilmi tuomista ajatellen.

2.3 Kertomuksen retoriikka

Retorisen kertomusentutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna kertomuksessa korostuu kertominen retorisenä tekona tekijältä yleisölleen. James Phelanin kertomusmääritelmän mukaan kertomus koostuu yksinkertaisimmillaan juuri tästä retorisesta teosta ja tapahtumasta (2017, 5). Syyt ja pyrkimykset kertomuksen taustalla vaihtelevat: miksi juuri tästä kerrotaan, mitä kertomuksella halutaan viestiä itse tapahtuman lisäksi? Lukiessani *Animal Heroes* -teosta faabelin piirteiden kautta, asetan tarinoille faabeleiden konventioiden kautta odotuksen opettavaisuudesta. Odotus ohjaa lukijaa etsimään kertomuksesta temaattisia ja opettavaisuutta tukevia merkityksiä.

Teoksen kerrotut eläimet rakentuvat muistuttamaan luonnossa tai aktuaalisessa maailmassa eläviä vastineitaan. Matthew Clark käsittelee teoksessaan *Deabting Rhetorical Narratology: On Syntetic, Mimetic and Thematic Aspects of Narrative* (2020) James Phelanin aiempaa pohdintaa henkilöahmokokomponenttiteoriasta, joka tarkastelee henkilöahmoja muun muassa mimeettisestä, temaattisesta ja synteettisestä näkökulmasta. Henkilöahmon mimeettisellä komponentilla tarkoitetaan hahmon aitoutta, uskottavuutta ja sidonnaisuutta aktuaaliseen maailmaan eli lukijan todellisuuteen. Temaattiset komponentit käsittävät henkilöahmon viestimät arvot, mielipiteet ja hahmon ideologisen funktion kertomuksessa. Synteettinen komponentti taas ottaa kantaa hahmoon keinotekoisena konstruktiona. (Clark 2020, 2.) *Animal Heroesissa* henkilöahmoina olevissa eläimissä korostuu mimeettinen komponentti, aitouden tuntu ja referentiaalisuus aktuaalisen maailman vastineeseen. Hahmojen aitous ja todentuntu liittyvät teoksen kokonaisvaikuttavuuteen, moraalisen viestin

välittymiseen ja implikoituun viestiin. Temaattiset komponentit toimivat teoksen tarinoiden moraaliviestin allegorian välityksessä. Eläinhahmon ihmisenkaltaisuuden asteen kautta voidaan analysoida myös hahmon temaattisen komponentin olemassaoloa. Synteettisiä piirteitä voidaan osoittaa novellien ihmishahmoista.

Phelan pohtii myös teoksensa *Living to Tell About it: A Rhetoric and Ethics of Character Narration* (2005) esipuheessa todellisia ja fiktiivisiä kertomuksia ja niiden kerrontaa: eroavatko tavat kertoa todellisesta ja fiktiivisestä hahmosta tosistaan merkittävällä tavalla? (Phelan 2005, 3.) Sitä, onko tarinan vaikuttavuuden kannalta merkityksellistä tiedostaa tarinan faktuaalisuus ja fiktiivisyys, voidaan pohtia laajemmin fiktionaalisuuden käsitteen kautta.

Henkilöhahmon välittämien arvojen ja ideologisen funktion kautta on aiheellista pitää silmällä myös kertomuksen eettisyyttä. Hanna Meretoja (2018) pohtii artikkelissaan ”Kertomusten eettinen potentiaali ja vaarat: kuusi mittapuuta” kertomuksen hyödyllisyyttä esimerkiksi didaktisena välineenä. Meretoja (2018, 7) esittää muun muassa näkemyksen siitä, että kirjallisuus on hermeneuttinen eli tulkintaa muokkaava prosessi. Meretojan (2008, 16–17) mukaan kirjallisuuden didaktisuus ja moraalipohdinta ei ole ongelmaton: jos kertomuksen tavoite on olla didaktinen ja muokata lukijan ymmärrystä ympäröivästä maailmasta, sisältää kertomus myös moraalisen ennako-oletuksen siitä, mikä on oikein ja väärin. *Animal Heroesin* tapauksessa Meretojan esittämä dilemma heijastuu voimakkaasti kirjoitusajan aikalaissäilytyksiin maailmasta ja sen lainalaisuuksista. Tämä on havaittavissa esimerkiksi teoksen kielenkäytössä ja kuvatuissa ihmishahmoissa.

Animal Heroes sisältää seitsemän eläinsankaritarinaa, joista tarkemmassa analyysissä tarkastelen kolmea. Jokaisella tarinalla on oma maailmaan eri tavalla sijoittunut kertojaäänensä. Teoksen esipuhe, ”note to the reader” (1905, 7, suom. ”Huomautus lukijalle”), ottaa paratekstinä kantaa teoksen vakuuttavuuteen kokoelman koonneen sisäistekijän äänellä ennen novelleihin tutustumista:

[--] In this volume every one of the stories, though more or less composite, is founded on the actual life of a veritable animal hero. The most composite is the White Reindeer. This story I wrote by Utrovand in Norway during the summer of 1900, while the Reindeer herds grazed in sight on the near uplands.

The Lynx is founded on some of my own early experiences in the backwoods. It is less than ten years since the 'Jack Warhorse' won his hero-crown. Thousands of "Kaskadoans" will remember him, and by the name Warhorse his coursing exploits are recorded in several daily papers.

The least composite is Arnaux. It is so nearly historical that several who knew the bird have supplied additional items of information.

The nest of the destroying Peregrines, with its owners and their young, is now to be seen in the American Museum of Natural History of New York. The Museum authorities inform me that Pigeon badges with the following numbers were found in the nest: 9970-S, 1696, U. 63, 77, J. F. 52, Ex. 705, 6-1894, C 20900.

Perhaps some Pigeon-lover may learn from these lines the fate of one or other wonderful flier that has long been recorded "never returned". (AH: Note to The Reader 1909, 7.)

Seymour Chatmanin ja Wayne C. Boothin narratologisen kertomuksen kommunikaattiorakenteen malli erottaa teoksen varsinaisen tekijän, sisäistekijän ja kertojan erillisiksi. *Animal Heroesin* kehyksessä paratekstin eli varsinaisen fiktiivisen tekstin ulkopuolisen lievetekstin (Steinby & Lehtimäki 2013, 50) takana on teoksen sisäistekijä, eli "tekijä kaiken sen takana mitä teos haluaa lukijoilleen välittää" (mt., 107). Koska *Animal Heroesin* eri novelleissa kertojan läsnäolo suhteessa tarinamaailmaan vaihtelee, on perusteltua kiinnittää huomiota myös eläintarinan moraalisen viestin kommunikoijaan eli sisäistekijään. Voimakkaimman lukuohjeen sisäistekijä asettaa teoksen parateksteillä.

Paratekstin klassinen tarkoitus on ohjata lukija lukemaan teos "niin kuin se on tarkoitettu luettavan" (Genette 1997, 197), *Animal Heroesin* tapauksessa kokoelmana tositarinoita sankarillisista eläimistä. Teoksen peritekstinä esitetty lukuohje lukijalle voi olla myös intertekstuaalinen piirre: mukailemalla kirjailijan saatesanoja teokselleen, *Animal Heroesin* esipuhe voidaan lukea saatesanoina muistelmille implisiittisen tekijän kokemuksista.

Teoksen sisäistekijä tunnustaa tarinoiden olevan totta vain osittain. Osa hahmoista on representaatioita tunnetuista myyteistä, osa yhdistelmiä eri kokemuksista koostuvista yksittäistapauksista. Yksittäiset eläinhahmot eivät välttämättä ole oikeasti olemassa, mutta fiktiiviset hahmot on koostettu aidoista kokemuksista. Esimerkiksi kirjekyyhky Arnauxin teoksen parateksti kertoo olevan täysin todellinen ja vähiten keinotekoinen hahmo. Kertomusten eläinhahmojen annetaan ymmärtää sisältävän juuri sen verran mimeettisiä komponentteja ja referentiaalisuutta todellisiin vastineisiinsa, että tarinoihin tulisi suhtautua todellisina. Sisäistekijä myös nostaa paratekstissä ja teoksen nimessä kertomukset sankaritarinoiksi eli korottaa eläinten teot poikkeaviksi.

3 Eläinhahmot toimijoina

Tässä käsittelyluvussa esittelen analyysin yhteydessä metodina hyödynnetyistä Naama Harelin luentatavoista ensimmäisen. Tarkastelen Harelin ensimmäisen luentatavan kautta eläimiä henkilöhahmoina ja aktiivisina moraalitoimijoina.

3.1 Naama Harelin luentatavat faabelille

Naama Harelin esseessään ”The Animal Voice Behind the Animal Fable” (2009) faabelille esittämät eläinlähöiset lukutavat painottavat itse hahmojen merkittävyyttä tai niiden temaattista roolia kertomuksessa. Harelin (2009, 10–11) mukaan faabelit lähes järjestelmällisesti sivuuttavat epäinhimillistettyjen eläinten toiminnan ja korostavat vain niitä tekoja, jotka ovat inhimillisen moraaliopetuksen kannalta oleellisia kertomuksessa. Eläimelle ominainen toiminta tulee kuvatuksi vain, jos sillä on merkitystä opetuksen välittymisen näkökulmasta. Eläintarinoiden esittämällä ”ontoilla kuorilla” eläimistä on lopulta hyvin vähän tekemistä aitojen aktuaalisen maailman referenttiensä kanssa (mt., 2.). Edustavuus ja kuvaus jää usein ulkoiseksi (mt., 3.).

Harelin luentatavat auttavat ennen kaikkea hahmottamaan kohdetekstien kirjallisten eläinten suhdetta inhimillisyyteen, joka näyttäytyy kaikissa Setonin teoksesta valikoiduissa novelleissa erilaisena. Sudet novelleissa ”Badlands Billy” ja ”The Winnipeg Wolf” esitetään villieläinhahmoina, kissa novellissa ”The Slum Cat” taas ihmisen välittömässä läheisyydessä elävänä. Harelin (2009, 12–13) mukaan faabelin tulkinnan kannalta on merkittävää, onko inhimillistetty eläin koti- vai villieläin. Koti- ja lemmikkieläinten representaatio perustuu ihmisen ensikäden kokemuksiin: havaintoihin, tulkintaan ja olettamiin. Villieläimistä, joiden kanssa ihmisellä vain harvoin on yhtä tiivistä kanssakäymistä kuin kotieläinten kanssa, vastaavat tulkinnat on tehtävä paljon ulkoisin perustein ja osin kulttuurillisiin stereotyyppioihin tukeutuen. Harelin (2013, 12–13) mukaan kirjoitettuun eläinhahmoon liitetään usein myös piirteitä, joilla on hyvin vähän tekemistä aidon vastineensa kanssa. Tästä Harel mainitsee esimerkkinä satukirjoissa toistuvan viulua soittavan heinäsiirran hahmon.

Henkilöhahmoina eläinhahmot rakentuvat ihmishahmojen tavoin mimeettisistä ja temaattisista komponenteista. Sekä eläinten että ympäristön yksityiskohtainen kuvailu rakentaa lukijalle linkkiä tarinamaailman ja aktuaalisen maailman välille (Clark 2020, 2). Winnipegin susi ja Billy ovat luontokuvauksista tunnistettavia, todentuntuksia villipetoja.

Harelin ensimmäisen lukutavan kautta voidaan tarinasta erottaa kirjaimellinen taso (literal level) ja allegorinen taso (allegorical level). Kirjaimellinen taso esittää tarinan konkreettisen juonen, joka Harelin (2009, 2) mukaan voidaan lukea täysin erillään allegoriasta. Kirjaimellinen taso kertoo eläinhahmojen tarinan, mutta vasta allegorinen taso asettaa tarinan moraalipohdinnan kehykseen. Kirjaimellinen taso tarkastelee faabelin eläimiä tarinan henkilöahmoina ja kertomuksen agentteina eli aktiivisina tekijöinä. Hahmot ajattelevat, toimivat ja tapahtumat kuvataan niiden kokemuksen kautta. Tarinan eläinten ollessa kyllin antropomorfisia, niillä itsellään voi olla käsitys oikeasta ja väärästä (Harel 2019, 11–12). Eläintarinan allegorinen taso viestii lukijalle eli ihmiselle mahdollista opetusta ja moraaliviestiä (Harel 2009, 11). Eläintarina on mahdollista lukea pelkkänä juonellisena satuna, jolloin tarkastellaan vain kirjaimellista tasoa (Harel 2009, 11). Täysin kirjaimellinen luenta ilman allegoriaa on mahdollista, kun eläinsadun lukijana on lapsi tai esimerkiksi aikuislukija, joka on tietämätön poliittisesti satiirisen faabelin taustatekijöistä. Allegorisen tason luennalla esiin nousee teoksen implikoitu opetus ja viesti.

Toinen Harelin esittämä lukutapa on teemalähtöinen. Harelin (2009, 14) mukaan monissa eläintarinoissa, joissa vuorovaikutus tapahtuu vain eriasteisesti inhimillistettyjen eläinten välillä, täysin ilman ihmishahmoja, edellä mainittu moraalinen taso on pienemmässä roolissa. Eläimet nähdään tekijöiden ja toimijoiden sijaan patientteina (Harel 2009, 14). Patientteina eläimet eivät siis ole aktiivisesti tekemässä eettisesti oikeita tai vääriä päätöksiä tai implikoimassa oikeaa tai väärää toimintaa lukijalle. Moraali perustuu inhimilliseen käsitykseen ja ainoa tapa välittää moraalinen opetus eläinten suulla, on tehdä se allegorian tason kautta (Harel 2009, 14.).

Animal Heroesin eläinsankarit ovat tavallisia eläimiä, jotka käyttäytyvät lajityypillisellä tavalla. Ne eivät toimi ihmisen tavoin, kuten käytä vaatteita tai kommunikoi ihmisen kanssa samalla kielellä. Tämä tukee päätelmää siitä, että *Animal Heroesissa* suorat moraaliset kannanotot tehdään joko kertomusten ihmishahmojen suulla tai kertojan sanoittamana. Kerronta ottaa paikoin jopa erikseen kantaa siihen, voiko eläin tuntea monimutkaisia inhimillisiä tuntemuksia tai muodostaa laajoja kognitiivisia pohdintoja.

3.2 Eläinten suhde ihmiseen ja inhimillisyyteen

Animal Heroesin eläinten moraalista toimijuutta on väistämättä tarkasteltava suhteessa ihmiseen, joka määrittää ihmisvälitteisessä tarinamaailmassa ”oikean ja väärän”. Suhdetta

eläimen ja inhimillisyyden läsnäolon välillä voi tarkastella tarinoiden kirjaimellisen tason ja allegorisen tason suhteen kautta. Teoksessa tarinoiden eläimet käyttäytyvät lajityypillisellä tavalla: saalistavat, puolustautuvat uhkia vastaan, suojelevat pentueitaan ja hakeutuvat suojaan. Niiden kerrottu käytös on ihmisvälitteinen ja kertojan arvottama jo teoksen alusta lähtien. Itse teoksen nimi "Animal Heroes" arvottaa teoksen eläimet muita paremmiksi, eläinsankareiksi. Teoksen esipuheessa ("note to the reader") määritellään sankaruus ja sen edellytykset:

A hero is an individual of unusual gifts and achievements. Whether it be man or animal, this definition applies; and it is the histories of such that appeal to the imagination and to the hearts of those who hear them. (*AH*: Note to the Reader 1905, 7.)

Esipuheen mukaan poikkeuksellinen lahjakkuus ja vaikuttavat saavutukset ovat sankaruuden mitta, oli sitten kysymys eläimestä tai ihmisestä. Menestys määritetään ihmiskeskeisen näkökulman kautta. Kohdenovellien sankarilliset eläimet ansaitsevat sankarin tittelinsä olemalla eläiminä poikkeuksellisia: slummikissa sopeutuu, pakenee ja selviytyy ihmisestä hyötyen urbaanissa elinympäristössä. Sitä ei voida kesyttää tai vangita ilman sen omaa myönnytystä. Badlands Billy on susista suurin, voimakkain ja ovelin. Se, jota ei koskaan saatu kiinni. Winnipegin susi muodostaa pikkupojan kanssa poikkeuksellisen lämpimän kiintymyssuhteen, joka nostaa sen muiden susien yläpuolelle. Winnipegin suden ja pienen Jimpojan välinen ystävyys esittää asetelmallaan perinteistä lapsen ja luonnon välistä pastoraalia, ja Jim kuvataan villiksi pojaksi: "Jim was a wilful little rascal with a mind of his own" (*AH*: "The Winnipeg Wolf", 68).

Pojan ja suden side ottaa kantaa myös eläimen ja ihmisen väliseen suhteeseen: yhteys eläimen ja ihmisen välillä on syvin ihmisen ollessa lapsi, eli lähimpänä luontoa ja kauimpana inhimillisyydestä, vastakohtana inhimilliselle kulttuurille (Laakso et al. 2011, 13–14).

Teoksessa ero ihmisen ja eläimen välillä ilmenee myös kielellisellä tasolla. Teoksen kertojan ääni on ihmisen, ja suoran esityksen repliikit ovat aina ihmishahmojen esittämiä. Eläinten kommunikaatio keskenään ja ihmiselle tapahtuu niiden omalla kielellä. Poikkeuksena eläinten hiljaisuudelle on "The Slum Catin" kissojen välinen keskustelu ja väittely, joka on esitetty onomatopoeettisena ääntelynä dialogimuodossa:

"Yow-yow-ow!" said the Black One.

"Wow-w-w!" was the slightly deeper answer.

"Ya-wow-wow-wow!" said the Black One, edging up half an inch nearer.
 "Yow-w-w!" was the Yellow answer, as the blond Cat rose to full height and stepped with vast dignity a whole inch forward. "Yow-w!" and he went another inch, while his tail went swish, thump, from one side to the other.
 "Ya-wow-yow-w!" screamed the Black in a rising tone, and he backed the eighth of an inch, as he marked the broad, unshrinking breast before him.
 Windows opened all around, human voices were heard, but the Cat scene went on.
 "Yow-yow-ow!" rumbled the Yellow Peril, his voice deepening as the other's rose.
 "Yow!" and he advanced another step. (AH: "The Slum Cat", 17–19.)

Kissojen suora puhe-esitys jää lukijalle mysteeriksi ja tilanteen merkitys selviää vain dialogin ohessa kertojan kuvailemana. Kissojen dialogi osoittaa myös sen, miltä näyttää konventionaaliseen dialogimuotoon asetettu puhe, jota ei ole tarkoitettu asetettavaksi ihmisten puheen mukaisesti. "Badlands Billyn" kertoja kommentoi susien keskinäistä puhetta ihmispuheeseen verraten:

Wolves have no language in the sense that man has; their vocabulary is probably limited to a dozen howls, barks, and grunts expressing them simplest emotions; but they have several other modes of conveying ideas, and one very special method of spreading information—the Wolf-telephone. (AH: "Badlands Billy", 83.)

Myös susien välistä kommunikaatiota kuvataan ihmisen tuntemilla käsitteillä ja välineillä, vertaamalla esimerkiksi eri vivahteita sisältävää ulvontaa puhelimen käyttöön. Keskustelun sisältöä ei "The Slum Catissa" tai "Badlands Billyssä" käännetä tai sanoiteta, vain tilanne, jossa ääntely tapahtuu ja toiminta, joka tapahtuu puheen kanssa samanaikaisesti. Ainoa tilanne, jossa eläimen ajatus sanoitetaan suoraa esitystä muistuttavaan muotoon, on kun kujakissa eksyy pakomatallaan:

Her nose had told her many times that the course was true. Smell after smell came back, just as a man after walking a mile in a strange street may not recall a single feature, but will remember, on seeing it again, "Why, yes, I saw that before." So Kitty's main guide was the sense of direction, but it was her nose that kept reassuring her, "Yes, now you are right—we passed this place last spring" (AH: "The Slum Cat", 37–38.)

Tässäkään tapauksessa kissan ei väitetä itse sanovan mitään, vaan kissan mahdollinen ajatus esitetään muodossa, "jos ihminen olisi tässä tilanteessa, näin hän ajatuksen ilmaisisi". Kissan ajatus siis ilmaistaan ihmisvälitteisesti käyttäen hypoteettista ihmishahmoa ajatuksen

esittäjänä. Tämä osoittaa eläinten toiminnallisuuden ilmenevän tarinan edistäjinä lähinnä kirjaimellisella tasolla: ihmisvälitteisyys ja allegorisointi ovat välttämättömiä keinoja, jotta eläinten välinen kommunikaatio ja toiminta muodostavat merkityksen opettavaisen tarinan kannalta.

Animal Heroesin kontekstissa eläinten antropomorfisuus jää monin osin häilyväksi: eläinten toiminta jää kertojan ja tarinan ihmishahmojen arvioitavaksi, eli jopa eläimen luontainen käytös nähdään inhimillisyyden normin kautta. Antropomorfisuuden liukuvuuden pohdinta ilmenee myös tarinoiden kertojan puheessa tämän pohtiessa suden kykyä tuntea kostonhimoa: "No animal will give up its whole life to seeking revenge; that evil kind of mind is found in man alone" (AH: "The Winnipeg Wolf", 216). Eläinhahmojen toimijuus on allegorisen tason välittymisen kannalta hyvin vähäinen, tarinatasolla eläimet ovat tarinaa eteenpäin kuljettavia.

Eläinten kuvaaminen naturalistisesta näkökulmasta juuri sellaisena kuin ne luonnossa ovat, ulkoisesti ja äännähtelyiltään, luovat teokseen mielikuvaa autenttisesta dokumentoinnista. Tarinoiden moraalinen opettavaisuus sinnikkyydestä välittyy lukijalle luontevasti, kun se kuvataan luonnonvaraisen eläimen perustavaa laatua olevana tapana toimia. Eläimen, jolla ei ole ihmisen ajattelukykyä. Vahva totena esittäminen yhdistyy myös sadun konventioon: aidon eläimen tarinassa halutaan nähdä faabeille tyypillinen opettavaisuus, teoksen samalla vakuutellessa omaa aitouttaan.

"The Slum Catin" kissan elämä kujalta näyttelyiden tähdeksi, hienostoperheen lemmikiksi ja takaisin kotikujalle esitetään kirjaimellisella tasolla lineaarisena matkana. Kissahahmo seuraa ruuan hajua, pakenee vihollisia ja karkaa epämieluisista olosuhteista. Villieläimelle luonteva käyskentely asettuu opettavaiseksi vasta allegorisen tason rinnalla. Kertoja jakaa kissan kertomuksen neljään "elämään". Kukin niistä edustaa uutta vaihetta kissan matkassa pennusta aikuiseksi. Elämän jakaminen vaiheisiin asettaa kissan kokemukset jatkumoksi, johdonmukaiseksi kasvutarinaksi. Vaarojen ja haasteiden jälkeen kissa siirtyy uuteen elämään: "This was the beginning of a new era" (AH: "The Slum Cat", 46).

Analyysin perusteella voidaan osoittaa novellien eläinhahmojen esiintyvän aktiivisina toimijoina ainoastaan kirjaimellisella tasolla. Vasta lukemalla kirjaimellisen tason rinnalla allegorinen taso, asettuu eläimen luonnollinen toiminta ihmisen näkökulmasta moraaliseen kehukseen. Eläinten ajattelun ja toiminnan eettisyyden arviointiin tarvitaan joko kertojan ääni tai ihmishahmon osallisuus. Eläimen toimijuuden jäädessä kirjaimelliselle tasolle on

moraaliviestin välittymistä tarkasteltava ihmishahmojen ja kerronnan kautta. Ihmishahmojen moraalitoimijuutta, suhdetta kirjallisiin eläimiin ja roolia kerronnassa tarkastelen seuraavassa luvussa.

4 Eläimet toiminnan kohteina

Novellien kirjaimellisen ja allegorisen tason analyysi osoittaa eläinten aktiivisen toimijuuden olevan voimakasta juonellisella tarinatasolla, mutta vähäisempää moraaliviestinnän näkökulmasta. Siirryn analyysissä tarkastelemaan moraalin ilmenemistä kertojan, kerronnan sekä ihmishahmojen kautta. Näitä tarkastelen novelleissa analysoimalla ihmisen läsnäoloa: välittykö moraaliviesti voimakkaammin ihmishahmon suulla vai kerronnan kautta. Hyödynnän tarkastelussa Harelin toisen lukutavan näkökulmaa.

4.1 Kerronta novelleissa

Harelin toinen lukutapa tarkastelee eläintarinaa ulkoapäin, kerrottuna ja kertojan arvottamana. Kuten edellisen luvun toimijuuden analyysi osoitti, *Animal Heroesin* eläinhahmot eivät itse ota kantaa toimintansa moraaliseen oikeutukseen omissa teoissaan. Teoksen kontekstissa ainoaksi tavaksi välittää moraalinen opetus jää sen tekeminen kerronnassa joko allegorian tason kautta tai kirjaimellisella tasolla ihmishahmon kautta.

Havainnollistava esimerkki kirjaimellisen ja allegorisen tason välittämistä erilaisista tulkinnoista on kertomuksessa ”Badlands Billy”. Emonsa menettänyt sudenpentu Duskymane hakee turvaa toisesta susiemosta, joka äidinvaiston vallassa hyväksyy tämän pentujensa joukkoon:

A stranger is an enemy, and the old one rushing forth to the defense, met the Cub again, and again was restrained by something that rose in her responsive to the smell. [--] The She-wolf went into the den and curled herself about her brood; the Cub persisted in following. She snarled as he approached her own little ones, but disarming wrath each time by submission and his very cubhood, he was presently among her brood, helping himself to what he wanted so greatly, and thus he adopted himself into her family. (AH: ”Badlands Billy”, 79.)

Emon ja pienen vieraan kohtaamista kuvataan voimakkaasti eläinten fyysisiä reaktiota korostaen. Duskymane päätyy osaksi uutta pentuetta emon äidinvaiston estäessä tätä vahingoittamasta vierasta pentua, joka luonnollisesti on uhka omille jälkeläisille. Eläinemon luontainen, biologinen hoivavietti voidaan lukea temaattisella tasolla inhimilliseksi äidinrakkaudeksi, sääliksi ja myötätunnoksi orpoa kohtaan. Susiemo ei kuitenkaan ota pentua laumaansa siksi, että se olisi moraalisesti oikein. Moraalinen viesti täydentyy vasta myöhemmin, kun emo menettää traagisesti nuoremmat pentunsa ja hän jää kaksin

Duskymanen kanssa. Allegorinen kerronta korostaa emon hyvän teon seurausta: osoittamalla armoa ja sääliä orpopentua kohtaan ja ottamalla pennun omakseen emosusi ei omat pennut menettäessään jää yksin.

Tekstin kertojan ja kokijan erottelua voi pohtia kysymyksien ”kuka näkee?” ja ”kuka kertoo?” kautta. Usein tarinaan hahmona osallistumaton kertoja on kaikkietävä ja tilanteita analysoiva (Genette 1972/1980, 186). Kerrontaa ja fokalisaatiota tarkastellaan siinä suhteessa, missä kertoja sijaitsee suhteessa tarinamaailmaan ja kerrottuihin kokemuksiin (Genette 1980, 248). ”The Slum Catissa” maailman ja asioiden näkijänä toimii kissa, mutta niistä kertoo lukijalle kaikkietävä kertoja.

”The Slum Catissa” kertoja on heterodiegeettinen, eli tämä ei osallistu tarinaan. Kertoja ei siis ole konkreettisesti läsnä seuraamassa novellin kujakissan elämää. ”Badlands Billyssä” ja ”The Winnipeg Wolfissa” kertoja taas on homodiegeettinen ja osallistuu tarinaan yhtenä henkilöahmoista. ”Badlands Billyn” tarinassa kertoja kuulee ensin nuotiotarinoita pahamaineisesta sudesta lopulta osallistuen itsekin susijahtiin. ”The Winnipeg Wolfin” kertojahahmo taivaltaa pitkän matkan kylään, ennen kuin saa nähdä tai kuulla vajaan teljetystä hirmusudesta. Novelleissa fokalisaatio on vuoroin eläimissä, vuoroin henkilöityneissä kertojahahmoissa. ”Badlands Billyn” tarinassa kertoja puhuu myös koko teoksen sisäistekijän äänellä varoittaessaan teoksen lukijaa Billyn ja metsästyskoirien kamppailun raaoista käännteistä:

His legs were weak with toil, but his neck, his jaws, and his heart were strong, and—now all you who love the Dogs had better close the book—on—up and down—fifteen to one, they came, the swiftest first, and how it was done, the eye could scarcely see, but even as a stream of water pours on a rock to be splashed in broken Jets aside[--]. (AH: ”Badlands Billy”, 109.)

Koirista pitävien lukijoiden on kertojan mukaan syytä sulkea kirja kokonaan. Kertojahahmo on sekä läsnä tarinan tapahtumissa että tietoinen kertomuksen päätyemisestä kirjaan.

4.2 Ihmishahmojen toiminta

Kerronnan ja kertojan arvioidessa *Animal Heroesin* eläinhahmojen toimintaa, kertomusten ihmishahmot esitetään aktiivisina moraalitoimijoina. Heidän toimintansa odotetaan perustuvan kunkin omaan yksilölliseen arvomaailmaan. ”The Slum Catin” lihakauppias jakaa kujalla kissoille lihaa oman moraalikoodistonsa mukaisesti:

A black Cat with a white nose came rushing confidently with the rest, only to be repulsed savagely. Alas! Pussy did not understand. She had been a pensioner of the barrow for months. Why this unkind change? It was beyond her comprehension. But the meat-man knew. Her mistress had stopped payment. The meat-man kept no books but his memory, and it never was at fault. (AH: "The Slum Cat", 10.)

Valkonenäinen kissa ei ymmärrä lihakauppiaan äkillisen asennemuutoksen johtuvan kissan omistajan toiminnasta. Kerronta ilmaisee allegorian tasolla kissan kohtelun olleen ansaittua ja perusteltua, mutta itse kirjaimellisen tason kissalle yllättävä epäonni jää sattumanvaraiseksi ja selittämättömäksi.

"The Slum Catin" kujakissa päättyy kujalta kissanäyttelyyn ahneen huijarin Jap Maleen esittäessä kujakissan olevan arvokas rotukissa. Malee toimii kertomuksessa oman moraalikäsitteensä ohjaamana: "Jap was perfectly honest according to his lights, but he hadn't any lights; and it was well known that his chief revenue was derived from storing and restoring stolen Dogs and Cats" (AH: "The Slum Cat", 24). Teoksen tapaa rakentaa henkilöahmoja voidaan tarkastella Maleen hahmon kautta hyödyntäen Clarkin esittelemää ja haastamaa Phelanin hahmokonponenttiteoriaa. Mimeettiset komponentit rakentavat uskottavaa henkilöahmoa, jonka toimintaa voidaan tarkastella aidon henkilön toimintana. Tämä ohjaa lukijan arvioimaan sisäistekijän välittämää opetusta ja vertaamaan sitä henkilöahmon moraaliiin. Henkilöahmo voi Maleen hahmon tavoin toimia karrikoituna esityksenä jonkin tietyn arvon konkreettisenä välittäjänä temaattisten komponenttien avulla. Jap Maleen hahmo muodostaa "The Slum Cat" -novellin moraalikäsitteille verrokin ja vastaparin. Epärehellisyys ja kujakissan myyminen rotukissana katsotaan paheksuttavaksi. Maleen epärehellisyys luetaan kuitenkin osaksi hänen persoonaansa, ei yleisluontoiseksi osaksi ihmisyyttä. Synteettiset komponentit asettavat arvioitavaksi hahmon tarkoituksen ja funktion tarinassa, joka The Slum Catin tapauksessa on toimiminen yleisen moraalikäsitteksen haastajana. Teoksen kokonaisvaltaista moraaliviestiä eläinten ja ihmisten yhtenäisestä sankarikäsitteestä tukee kuitenkin Jap Maleen lempeä käytös kissaa kohtaan. Loppujen lopuksi kissa ja mies näyttäytyvät enemmänkin rikoskumppaneina: kissa oppii yhä uudelleen palaamaan miehen luokse kodeista, joihin kissa on rotukissana myyty.

Badlands Billyn ajojhdille haetaan teoksessa oikeutus sen lajitovereineen aiheuttamasta tuhosta karjalle. Onnekas susi aiheuttaa taloudellista tappiota, mutta myös nöyryyttää metsästäjiä pakenemalla kerta toisensa jälkeen. Susi ansaitsee sankaristatuksensa

olemalla lopulta metsästäjiä ovelampi. Vasta ylitettyään toiminnallaan ylivertaisen ihmisen, saavuttaa susi antroposentrisestä näkökulmasta arvostuksen.

Winnipeg Wolf on puolivilli susi, jota kapakanpitäjä käyttää metsästyskoirien harjoittamiseen. Susi pidetään lieassa vangittuna. Susi muodostaa suojelevan ystävyysuhteen kapakanpitäjän pikkupoikaan ja suden osoittama hellyys poikaa kohtaan katsotaan suden poikkeuksellisen koon lisäksi sen sankaruuden perusteeksi. Lapsen ja eläimen välinen pastoraali erityissuhde asettaa pojan ja suden samanvertaisiksi, mutta alkusysäys ystävyydelle muodostuu ihmislapsen ehdoilla:

He took to the Wolf because it had killed a Dog that had bitten him. He thenceforth fed the Wolf and made a pet of it, and the Wolf responded by allowing him to take liberties which no one else dared venture. (AH: "The Winnipeg Wolf", 198.)

Suden surmatessa poikaa purren koiran poika tarjoaa sudelle vastapalveluksena erityiskohtelua. Susi, joka kuvataan mieluummin koiria kuin lampaita surmaavaksi (AH: "The Winnipeg Wolf", 67), ei tiedosta tehneensä teoksen moraalikoodiston kehyksessä oikein ja ansainneensa pojan kiintymyksen omalla teollaan.

Analysoimalla inhimillisyyden määrää novellien hahmoissa paljastetaan samalla niiden rooli moraaliviestin välittäjinä. Täysin inhimilliset hahmot nähdään oman toimintansa edustajina ja moraalikoodistonsa seuraajina. Novellien eläimistö taas nähdään lähes yksinomaan lajiaan edustavina eläiminä, joiden lajityypillinen toiminta asetetaan tarkasteltavaksi linjassa allegorisen tason kanssa. Asetelma muodostaa kahtiajaon: mitä inhimillisempi toimija, sitä voimakkaammin temaattiseksi tämän toiminta tulkitaan. Mitä epäinhimillisempi toimija, sitä voimakkaammin tämän toiminta on allegorisoitu.

Analysoitaviksi valitsemisani novelleissa moraaliviesti välittyy sekä ihmishahmojen toimijuuden että novellien kerronnan kautta. Sisäistekijän kertojahahmona toimivalle ihmishahmolle asettama moraalikäsitys ohjaa sitä, mistä hahmo kertoo, millä sanoilla ja mitä asioita tämä pitää maininnanarvoisina. Osallistumalla Billyn jahtaamiseen "The Badlands Billyn" kertojahahmo hyväksyy esimerkiksi sudenmetsästyksen, mutta myös voitokkaan ja ovelan suden saaman vapauden. Muut hahmot tukevat kertomuksen moraaliviestiä puolittamalla sitä tai asettumalla antagonisteiksi tarinan "oikeutta" vastaan.

5 Johtopäätökset

Olen tutkielmassani tarkastellut *Animal Heroes* -novellikokoelman valikoitujen novellien moraaliviestin ja opettavaisuuden välittymistä eläimen ja ihmisen kautta lukijalle. Setonin teoksesta analysoimieni novellien pohjimmaisena moraalisena viestinä on se, että eläin on poikkeuksellinen ja sankarillinen, kun se onnistuu jollakin teollaan tai ominaisuudellaan päihittämään ihmisen. Mainittavaksi saavutukseksi katsotaan myös tasavertaisen kiintymyssuhteen luominen ihmisen kanssa. Teos kuvailee luontoa, ympäristöä ja viljejä eläimiä, mutta kaikki tämä tapahtuu suhteessa ihmiseen: kertojaääni on ihmisen, ja käsitys sankaruudesta ja moraalisesta oikeutuksesta muodostuu ihmisen kautta.

Eläinhahmon toiminta teoksessa on lajityypillistä selviytymistä ja vaistojen varassa etenemistä, mutta tekojen syyt ja seuraukset saavat opetuksellisuuden vain kerronnan ilmentämän allegorisen tason kautta. Eläinhahmon toimijuus ja aktiivinen rooli kertomuksessa on voimakkaimmillaan kirjaimellisella tasolla. *Animal Heroes* liittyy perinteiseen faabeliin voimakkaasti juuri tasojensa eriävyyden kautta: kuten perinteisessä faabelissa, *Animal Heroes* -teoksen novelleista voi erottaa eläinten elämää ja konkreettista toimintaa kuvaavan kirjaimellisen tason sekä moraalista viestiä viestivän allegorisen tason. Vaikka teoksen eläimet eivät puhu tai kommunikoi yhteisellä kielellä kuten klassisissa eläinsaduissa, niiden toimijuuden rajoittuminen kirjaimelliselle tasolle on faabeliperinnettä noudattava piirre. Mimeettinen eläinhahmo ja hahmon kokemukset vetoavat lukijaan ja syntynyt kiintymyssuhde kirjalliseen eläimeen hyödynnetään asettamalla eläimen tarina linjaan allegorisen tason kanssa. Lisäksi teos täyttää pääosin Perryn ja Ziolkowskin esittämät ehdot faabelitarinalle. Ennen kaikkea teoksen tarinat täyttävät tärkeimmän ehdon, moraalisen opettavaisuuden.

Novellien kerronnan asenne luontoa ja eläintä kohtaan on antroposentrinen: ihminen ja ihmisen tapa ajatella ovat eläimen yläpuolella. Toisaalta esipuheen parateksti määrittelee sankaruuden samalla tavalla, oli kyse sitten ihmisen tai eläimen saavutuksista. Määritelmä itsessään on kuitenkin ihmislähtöinen. Harelin faabeliluennat osoittavat teoksen ihmisvälitteisyyden. Analyysini keskeinen havainto on se, että tarinoiden moraaliviesti välittyy lähes poikkeuksetta kerronnan kautta. Kerronta asettaa eläimen toiminnan allegoriseen kehykseen ja asettaa aktiivisiksi moraalitoimijoiksi vain kertomusten ihmishahmot. Ero ihmistoimijan ja eläimen välillä ilmenee kielellisellä ja toiminnallisella tasolla. Ihmishahmon

syy toimia sisäistekijän moraalikäsitystä vastaan perustellaan henkilön persoonallisuudella ja hahmon henkilökohtaisilla ominaisuuksilla. Moraalitoimijoina esiintyvät ihmishahmot joko tukevat novellin viestiä toimimalla sen mukaan tai asettumalla karrikoiduiksi esimerkeiksi vastakkaisesta moraalinäkemyksestä. Tämä jättää teoksen ihmishahmotkin hyvin välineelliseen asemaan. Mitä inhimillisempi novellin henkilöhahmo on, sitä voimakkaammin hänen toimintaansa tulkitaan temaattiseksi ja hänen edustamaansa moraalikäsitukseen perustuvaksi. Mitä epäinhimillisempi henkilöhahmo, sitä voimakkaammin tämän toiminta on allegorisoitu eli kiinnitetty luettavaksi rinnakkain teoksen allegorisen tason kanssa.

Analyysi ja Harelin kriittistä eläintutkimusta edustava essee asettavat jatkopohdintoja esimerkiksi sen suhteen, voidaanko eläimiä koskaan kuvata kirjallisuudessa täysin aidosta ja luonnollisesta näkökulmasta. Kirjallinen representaatio perustuu ihmisen tekemään ulkoiseen havainnointiin, ja faabelin kontekstissa kirjallisen eläimen koko olemassaolo valjastetaan inhimillisen moraaliviestinnän käyttöön. Kirjallinen eläin ei siis juuri koskaan ole olemassa ilman tarkoitusta. Myös itse eläinhahmojen käytön moraalista kestävyyttä voisi pohtia laajemmin: ohjaako kirjallisuudessa jatkuvasti toistuva representaatio tietystä eläinlajista muodostuvaa mielikuvaa yhteiskunnallisessa keskustelussa? Kiinnostava tutkimusnäkökulma on myös faabelien hyödyntämien kirjallisten eläinten symboloimien merkitysten muuttumien ajan saatossa. Onko esimerkiksi George R. R. Martinin *Tulen ja jään laulu* -fantasiakirjasarja (eng. *Game of Thrones*) muuttanut suden kirjallisia merkityksiä populaarikulttuurissa: symboloiko susi enää julmaa petoa vai edustaako se nykylukijalle Starkien perheenjäsenen kaltaista vahvaa ja sitkeää pohjoisen soturia?

Harelin luentatavat ohjaavat tarkastelemaan teoksen eläimen merkityksellisyyttä. *Animal Heroesissa* kirjallisen eläimen olemassaololla on aina jokin tarkoitus: faabelissa opetuksen välittäjänä, ihmesadussa muodonmuutoksen välivaiheena. Ilman allegorista tasoa novellien eläinhahmot elävät tavallisen elämän syntymästä kuolemaansa. Vasta poikkeavuus normista tekee kertomuksista ihmisen mielestä kertomisen arvoisia sankaritarinoita. Onko eläimen luonnollista käytöstä mahdollista asettaa ihmisvälitteisen kerronnan konventioihin? Eikö eläimen olemassaolo ja toiminta ole itsessään merkityksellistä? Onko eläimen elämä itsessään koskaan ihmisen näkökulmasta niin mielenkiintoista, että sitä voisi kuvata ilman perinteistä tarinakaarta?

Koska teos nostaa eläinhahmot sankareiksi, löytyvät sankarin antagonistit ihmishahmoista ja heidän luomistaan olosuhteista. Ihmislukijan asemaa ja paikkaa tässä

asetelmassa olisi mahdollista pohtia laajemminkin Meretojan kertomuksen eettisen potentiaalin teorioiden kautta. Eettisen potentiaalin arviointiin liittyy aina tiiviisti kontekstualisointi: voiko *Animal Heroesin* kerronnan eettistä potentiaalia arvioida eri tavoin, kun moraaliviestinnän yleisönä on esimerkiksi teoksen aikalaislukija (1910-luku) tai nykyajan lapsi? Eri aikakausien lukijoiden kokemusympäristöt ja teoksen herättämä itsereflektio heijastuvat hyvin erilaisia taustoja vasten. Myös teoksen kielenkäyttö näyttäytyy yli 100 vuotta myöhäisemmälle lukijalle osin rasistisenakin ja arkipäiväiset toimet vieraina ja epäeettisinä. Pohdinta herättää kysymyksen siitä, kuinka universaalina ja ajattomana moraaliopettajana *Animal Heroesia* voi enää nykyajassa lukea.

Kohdeteoksen novellien analyysi jättää myös sijaa jatkopohdinnalle siitä, kuinka laveasti fiktiivisten hahmojen voi väittää olevan todellisia ja tarinoiden ”tositapahtumiin perustuvia”? Pyhittääkö esimerkiksi opetuksellisuuden tarkoitus keinot? Sitä, välittykö moraaliopetus tehokkaammin tositarinan vai dramatisoidun puolitotuuden kautta, voisi tutkia esimerkiksi fiktionaalisuuden käsitettä laajasti hyödyntäen. Kuinka voimakas vaikutus tosipohjaisuudella on didaktisuuteen *Animal Heroesin* kaltaisessa naturalistisessa tarinassa? Fiktionaalisuuden analyysin tueksi otollinen lähestymistapa jatkotutkimukselle olisi myös laajempi retorinen kertomusanalyysi.

Lähteet

Kaunokirjallisuus

Seton, Ernest Thompson 1905. *Animal Heroes*. New York: Charles Scribner's Sons

Teoksen novellit

The Slum Cat 1905 [=AH: "The Slum Cat"], 8–48.

Badlands Billy – Wolf that Won 1905 [=AH: "Badlands Billy"], 73–113.

The Winnipeg Wolf 1905 [=AH: "The Winnipeg Wolf"], 194–216.

Tutkimuskirjallisuus

Bengtsson, Niklas 2019. Sadunkertojat: Satuperinnettä Kaksoisvirranmaasta 1900-luvun alkuun. Helsinki: Avain

Boslaugh, Sarah E. & Petruzzello, Melissa 2013. Anthropocentrism. *Encyclopedia Britannica*.

Julkaistu 28.10. 2013, <https://www.britannica.com/topic/anthropocentrism> (2.3.2022)

Genette, Gérard 1980/1972. *Narrative Discourse*. (*Discours du récit* 1972.) Eng. Jane E Lewin. Suffolk: The Chaucer Press

Genette, Gérard 1997/1987. The functions of the original preface. *Paratexts: Thresholds to Interpretation*. (*Seuils* 1987.) Eng. Jane E Lewin. Cambridge: The Press Syndicate of the University of Cambridge

Harel, Naama 2009. The Animal Voice Behind the Animal Fable. *Journal for Critical Animal Studies*, Volume VII, Issue II

Laakso, Maria & Lahtinen, Toni & Heikkilä-Halttunen, Päivi 2011. Johdatus lasten- ja nuortenkirjallisuuden luontoon. Teoksessa *Tapion tarhoista turkistarhoille –Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*. Helsinki: SKS.

McFarland, Sarah E. 2014. Animal Studies, Literary Animals, and Yann Martel's Life of Pi. *The Cambridge Companion to Literature and the Environment*. Toim. Louise Westling, Cambridge: Cambridge University Press, 152–165.

McHugh, Susan, McKay, Robert & Miller, John 2020 Introduction: Towards an Animal-Centred Literary History. *The Palgrave handbook of animals and literature*. Cham: Springer International Publishing AG, 1–11.

Meretoja, Hanna 2008. Kertomusten eettinen potentiaali ja vaarat: kuusi mittapuuta. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti* 2018 (1), 6–25.

- Nikolajeva, Maria 2009. Devils, Demons, Familiars, Friends: Toward a Semiotics of Literary Cats. *Marvels & Tales: Journal of Fairy-Tale Studies* Vol. 23, No. 2. Detroit: Wayne State University Press. 284–451.
- Phelan, James 2005. *Living to Tell about It: Rhetoric and Ethic Character Narration*. New York: Cornell University Press
- Phelan, James 2017. *Somebody Telling Somebody Else: A Rhetorical Poetics of Narrative*. Chicago: Ohio State University Press, 3–12.
- Phelan, James & Clark, Matthew 2020. *Deabting Rhetorical Narratology: On Syntetic, Mimetic and Thematic Aspects of Narrative*. Columbus: The Ohio State University Press
- Steinby, Liisa & Lehtimäki, Markku 2013. Kertomisen analyysi: kertomisen perustilanne. *Johdatus kirjallisuuden analyysiin* Toim. Aino Mäkikalli ja Liisa Steinby. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 106–107.
- Steinby, Liisa 2013. Teoksen ja lajin sekä niiden välisen suhteen käsittämisen tapoja: intertekstuaalisuus ja arkkitekstuaalisuus. *Johdatus kirjallisuuden analyysiin*. Toim. Aino Mäkikalli ja Liisa Steinby. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 47–50.
- Teterina, Marina 2012. The Use of Gendered Pronouns with Abial Referents in English. *Speech and Context (Limbaj si Context) International Journal of Linguistics, Semiotics and Literary*. Vol. 4 (2), 1–12.
- Teverson, Andrew 2013. Definitions: Animal Tales and Fables. *Fairy Tale*. Lontoo: Routledge, 28–66.
- Tyler, Tom 2020. The Exception and the Norm: Dimensions of Anthropocentrism. *The Palgrave handbook of animals and literature*. Toim. Susan McHugh, Robert McKay & John Miller, Cham: Springer International Publishing AG, 15–36.
- Wheatley, Edward 2000. Figuring the Fable and Its Father. *Mastering Aesop: Medieval Education, Chaucer, and His Followers*. Gainesville: University Press of Florida, 7–31.